

Eksamensprojektet – Hf2 og HfE

Vejledning

Oktober 2006

Vejledningen indeholder uddybende og forklarende kommentarer til læreplanens enkelte punkter samt et bilag om problemformulering og opgaveformulering. Vejledningen er et af ministeriets bidrag til faglig og pædagogisk fornyelse. Det er derfor hensigten, at den ændres forholdsvis hyppigt i takt med den faglige og den pædagogiske udvikling. Eventuelle ændringer i vejledningen vil blive foretaget pr. 1. juli.

Citater fra læreplanen er anført i kursiv.

1. Rammer for eksamensprojektet

1.1 Eksamensprojektet, der udarbejdes af en eller flere kursister i fællesskab, omfatter 2-3 fag og afsluttes med en individuel mundtlig prøve på baggrund af en synopsis.

1.2 Eksamensprojektet udarbejdes inden for de sidste 6 uger af undervisningen.

Kursisten vælger selv, om han/hun vil udarbejde eksamensprojektet alene eller i samarbejde med andre kursister. Eksamensprojektet omfatter 2-3 fag og afsluttes med en individuel mundtlig prøve. Der er ikke krav om, at fagene skal indgå på bestemte niveauer.

Fag, der indgår i kultur- og samfundsfaggruppen samt i den naturvidenskabelige faggruppe, er i denne sammenhæng at betragte som enkeltfag. Kursisten kan altså vælge at udarbejde sit eksamensprojekt i fag, der indgår i faggrupperne, fx historie og samfundsfag eller i fag fra faggrupperne i kombination med andre fag, fx matematik og geografi.

Ved bedømmelsen af et eksamensprojekt, hvori der indgår fag fra faggrupperne, er det de enkeltfaglige mål for disse fag, fx de enkeltfaglige mål for historie og samfundsfag, der lægges til grund. De enkeltfaglige mål for faggruppernes fag findes i hf-enkeltfagsbekendtgørelsen.

Ifølge hf-bekendtgørelsens § 15 og hf-enkeltfagsbekendtgørelsens § 10 indgår eksamensprojektet med en uddannelsestid på 25 timer. Eksamensprojektet udarbejdes inden for de sidste 6 uger af undervisningen. Kurset tilrettelægger uddannelsestiden i forbindelse med afviklingen inden for de 6 uger, og kursisterne informeres ved kursusårets start om den nøjagtige placering af eksamensprojektet. Det anbefales, at perioden tilrettelægges, så der er en progression i forløbet, fx placeret på 1-1-2 dage eller på anden måde, som kurset finder relevant.

2. Eksamensprojektets område

2.1 Den enkelte kursist, henholdsvis kursisterne, vælger de fag, som eksamensprojektet udarbejdes i.

Kurset sikrer, at der sker en faglig orientering af alle kursister. Det vil være en naturlig opgave for klassens lærerteam at orientere om eksamensprojektet med hensyn til placeringen og at komme med eksempler på mulige emner og fagkombinationer. Alle fagkombinationer er i princippet mulige, og det er kursisten, der vælger fagkombination for eksamensprojektet. I orienteringen vil det være naturligt, at lærerne gør opmærksom på de vanskeligheder, der kan opstå, hvis fagkombinationen kan være uhensigtsmæssig. Orienteringen bør placeres således, at kursisterne har god tid til at afgøre, om de vil udarbejde eksamensprojektet alene eller i samarbejde med andre kursister og til at overveje valg af fag, men modsat bør den tidsmæssige afstand mellem orientering og påbegyndelse af projektet ikke være for stor. Lærerne i de enkelte fag orienterer om særlige forhold i netop deres fag.

Kursisten udarbejder eksamensprojektet på det højeste faglige niveau, kursisten har haft faget. Hvis kursisten fx vælger at udarbejde eksamensprojektet i engelsk og religion, og kursisten har valgt religion som valgfag på B-niveau, er det B-niveauets faglighed, der indgår i eksamensprojektet. Kursisten skal kunne bruge al sin viden i faget.

2.2 For enkeltfagskursister, der ønsker en samlet enkeltfagseksamen, er der krav til, hvilke fag eksamensprojektet kan omfatte, jf. § 58, stk. 1, nr. 6, i bekendtgørelse om hf-uddannelsen tilrettelagt som enkeltfagsundervisning for voksne.

For enkeltfagskursister, der ønsker en samlet enkeltfagseksamen, og som følger eller har fulgt undervisningen i alle de indgående fag i en af faggrupperne (kultur- og samfundsfaggruppen eller den naturvidenskabelige faggruppe) som enkeltfag, skal eksamensprojektet omfatte 2-3 fag fra den pågældende faggruppe. Hvis kursisten følger eller har fulgt undervisningen i enkeltfag i begge faggrupper, skal eksamensprojektet omfatte 2-3 fag fra en af faggrupperne efter eget valg. Kursisten kan således ikke vælge fag på tværs af faggrupperne, og der kan ikke vælges eller inddrages fag uden for den valgte faggruppe.

Enkeltfagskursister, der følger eller har fulgt begge faggrupper, kan vælge de indgående fag blandt alle de fag, kursisten følger eller har fulgt.

2.3 Kursets leder udpeger blandt kursets lærere vejleder(e) for den enkelte kursist, henholdsvis kursisterne, i de fag, der indgår. Vejleder(ne) medvirker i alle projektførløbets faser.

Så vidt muligt tildeles kursisten en vejleder (eller to, hvis det skønnes at være relevant), som kursisterne kender fra undervisningen i det/de fag, der indgår i eksamensprojektet, men der kan forekomme tilfælde, hvor dette ikke er hensigtsmæssigt eller muligt. Der kan fx være tale om, at kursisterne i en gruppe er blevet undervist på forskellige hold i et fag, at den enkelte vejleder arbejds- og tidsmæssigt set har et stort antal vejledningsopgaver, eller at kurset råder over en lærer,

som har særlige kompetencer inden for det område, hvori eksamensprojektet skal udarbejdes. Kursisten har ikke krav på at få en bestemt vejleder.

Formuleringen 'Vejlederen medvirker i alle projektforløbets faser' dækker over, at vejlederen er impliceret i hele processen vedrørende eksamensprojektet, og at vejlederen har forskellige funktioner og arbejdsopgaver i denne proces. Det vil dog være naturligt, at vejlederen medvirker mest i begyndelsen af forløbet, hvor emnet blandt andet skal indkredses og afgrænses. Hvis der er flere vejledere involveret i processen, bør der gennemføres og formuleres en eksplicit fordeling af arbejdsopgaverne.

2.4 Kursisten, henholdsvis kursisterne, vælger i samråd med vejleder(ne) et emne, hvor de valgte fag indgår. Emnet skal inden for såvel fagenes kernestof som supplerende stof afgrænses på en sådan måde, at der kan udformes en problemformulering, som sikrer, at der ikke kan ske genanvendelse af afsnit fra besvarelser, som tidligere er afleveret og rettet.

I praksis vil valg af fag og fastlæggelse af emne ofte være tæt forbundne processer. Det er vigtigt, at der tidligt i forløbet sker en grundig drøftelse, således at det sikres, at kursisten ikke kommer til at bruge mange ressourcer på at udforske et emne, som senere viser sig at være fagligt ufrugtbart. Emnet for eksamensprojektet bør fx ikke fastlægges for snævert, da det kan vise sig, at der ikke er stof nok. Det er vigtigt at fastlægge emnet, så der tages hensyn til fagenes muligheder for samspil, til fagenes niveau og til den tid, der er til rådighed til arbejdet. Vejlederen/vejlederne skal desuden sikre, at der ikke kan ske genanvendelse af afsnit fra besvarelser, som tidligere er blevet afleveret og rettet. Dette indebærer ikke, at kursisten ikke må arbejde videre med et emne, som der tidligere er arbejdet med skriftligt, men direkte genanvendelse må ikke kunne forekomme.

Emnet kan således ligge i forlængelse af emner, der er arbejdet med i undervisningen eller i den store skriftlige opgave, men det skal indeholde nyt stof eller nye synsvinkler. Dette gælder for alle kursister i en gruppe. Hvis en kursist eller en gruppe vælger at arbejde videre med et allerede kendt emne, må vejlederen/vejlederne sikre sig, at kursisten kender præmisserne herfor.

2.5 Kursisten, henholdsvis kursisterne skal senest 1. februar skriftligt oplyse de valgte fag og emne. Enkeltfagskursister, der afslutter undervisningen i de fag, der indgår i eksamensprojektet, i vintereksamensterminen, skal dog skriftligt oplyse de valgte fag og emne senest 1. oktober. Kurset fastlægger en procedure herfor.

Kursisten vælger fag, og det er kursisten, der har ansvaret for rettidig aflevering af meddelelse om valg af fag og emne.

Kurset fastlægger en procedure for, hvordan kursisten oplyser de valgte fag og emne, herunder hvordan dette sker.

3. Problemformulering

3.1 Kursisten, henholdsvis kursisterne formulerer en problemformulering, der godkendes af vejleder. Den skal rumme flerfaglige krav i de indgående fag, og den kan ikke direkte bygge på den del af fagenes stof, der allerede er indgået i kursistens, henholdsvis kursisternes undervisning. Der

er dog intet til hinder for, at projektet udarbejdes i forlængelse af arbejdet i de indgående fag eller har forbindelse hermed.

Vejledningen skal sætte kursisten i stand til selv at udfærdige en problemformulering. Problemformuleringen skal indeholde en angivelse af, hvilke fænomener eller aspekter af fænomener der skal undersøges, og den skal præcisere, hvordan det skal udmøntes i en konkret analyse. Findes der kilder og materiale til at undersøge problemformuleringen? Og kan der fx foretages empiriske undersøgelser/ eksperimenter/ tolkninger? Det er ifølge læreplanen klart, at der skal være mere tværgående faglige krav, og disse kan omfatte såvel fagligt stof som metoder. Metoder skal primært forstås som fremgangsmåder. Problemformuleringen kan dog også indeholde fagspecifikke krav, og der er intet til hinder for, at fokus i problemformuleringen lægges mere på det ene end på det andet/de andre fag, uden at det flerfaglige perspektiv mistes. Det er vejlederens opgave at sikre, at kursisten vælger emne og problemformulering, som er ny i forhold til det stof og de emner, der allerede er indgået i undervisningen. Det kan derfor anbefales, at kursisten vælger nye emner, så misforståelser og problemet med genanvendelse undgås.

3.2 *Kursisten, henholdsvis kursisterne, udarbejder en synopsis, som indeholder:*

- titel på emne og angivelse af de indgående fag*
- problemformulering*
- oversigt over de problemstillinger, der er arbejdet med*
- en præcisering af projektets konklusioner*
- oversigt over, hvilke metoder der er anvendt i arbejdet*
- en konklusion, herunder eventuelt formulering af spørgsmål til videre arbejde*
- en oversigt over anvendte kilder.*

En synopsis kan karakteriseres som en tekst, der ikke kan stå alene, men forudsætter en senere uddybning i en mundtlig præsentation og efterfølgende dialog. Synopsen udgør med andre ord ikke en fuldstændig besvarelse af opgaven. Synopsen er karakteriseret ved - i modsætning til traditionelle opgavebesvarelser - at være åben for uddybninger og tilføjelser, og den indeholder momenter, som lægger op til dialog. Synopsen tjener desuden til at strukturere den efterfølgende mundtlige fremlæggelse, og synopsen fungerer herved som "et talepapir", der hjælper til at fastholde den røde tråd i fremlæggelsen.

De metoder, der er anvendt til at undersøge og belyse problemformuleringen, anføres. Det kan være litteraturstudier og/eller indsamling af data (eksperimenter, observationer, interview, spørgeskema). Metododelen bør også indeholde overvejelser over valg/fravalg af materiale. Med metode menes der primært, hvilke fremgangsmåder der er anvendt.

Konklusionen resumerer kort besvarelsen. Den bør normalt angive hovedresultaterne af arbejdet samt gøre rede for, hvilket belæg der er for dem. Konklusionen kan stille spørgsmål til et videre arbejde med emnet eller til flere undersøgelser af området.

Der skal endvidere være en præcis oversigt over de kilder og det materiale, der er anvendt til arbejdet med emnet, således at det klart fremgår, hvad der er brugt, og hvor det er tilgængeligt. Synopsen har typisk et omfang på 2 – 3 sider.

3.3 Ved eksamensprojektets afslutning afleverer kursisten synopsen til kurset i det nødvendige antal eksemplarer. Synopsen sendes til censor inden prøven. Kurset fastlægger en procedure herfor.

Kurset fastsætter regler for, hvor mange eksemplarer af synopsen kursisten skal aflevere. Kurset fastsætter en procedure for aflevering og fremsendelse til censor.

Der afleveres en synopsis fra hver kursist. Hvis arbejdet med eksamensprojektet er foregået i et samarbejde mellem flere kursister, kan kursisterne aflevere enslydende synopsis.

4. Projektforløbet

4.1 Under projektforløbet skal kursisten sikres hensigtsmæssig adgang til faciliteter, der er relevante for udarbejdelsen af projektet.

I projektperioden bør faglokaler, it, bibliotek og andre undervisningslokaler med undervisningsudstyr være til rådighed for kursisterne i et rimeligt omfang. I de eksperimentelle fag skal det være muligt for kursisterne at arbejde i faglokaler i dele af projektperioden. Når kursisterne udfører eksperimentelt arbejde i et fag, skal en af fagets lærere være til stede i de perioder, hvor faglokalet stilles til rådighed.

Kurset vælger som nævnt under pkt. 1.2, hvorledes de 25 timers uddannelsestid til eksamensprojektet skal placeres, og projektet kan derfor ofte afvikles sideløbende med anden undervisning for såvel kursisten selv som for andre kursister. Det er derfor langt fra altid muligt at give fuld adgang til alle faciliteter i hele projektperioden. Det kan være en god idé at udarbejde skriftlig information til kursisterne om forhold vedrørende åbningstider, reservation af udstyr og lignende.

5. Prøve

5.1 Der afholdes en individuel mundtlig prøve på baggrund af synopsen. Eksaminanden medbringer synopsen og evt. supplerende noter til prøven. Eksaminationstiden er 30 minutter pr. eksaminand. Prøven består af eksaminandens præsentation af og fremlæggelse af synopsen suppleret med uddybende spørgsmål fra eksaminator. Censor kan inddrages i eksaminationen.

Den afsluttende prøve er en individuel, mundtlig prøve baseret på en synopsis. Udgangspunktet for eksaminationen er synopsen, hvor eksaminanden har valgt fokuspunkter, som præsenteres i en oversigt over oplægget. Fokuspunkterne omfatter ikke blot problemformulering og konklusion, men også vigtige indholdsmæssige pointer i form af centrale begreber og teorier samt facts og dokumentation. Det er muligt for eksaminanden at inddrage nye aspekter i diskussionen ud over dem, der er nævnt i synopsen, hvis de er relevante for eksaminationen. Eksaminanden kan i sin præsentation gøre brug af fx et præsentationsprogram. Præsentationen afsluttes med et oplæg til dialog, hvorefter eksaminanden indgår i en faglig dialog med eksaminator, eventuelt med inddragelse af censor.

6. Bedømmelse

6.1 Bedømmelsen af eksamensprojektet sker på grundlag af en helhedsvurdering af synopsen i forhold til de faglige mål i de fag, der indgår i projektet, og den mundtlige præstation.

Ved bedømmelsen lægges herudover vægt på:

- behandling af emnet ud fra problemformuleringen*
- strukturering og formidling af det faglige stof*
- inddragelse af relevant baggrundsstof.*

6.2 Der gives én karakter ud fra en helhedsvurdering.

Da problemformuleringen inddrager flere fag, indebærer det, at det i bedømmelsen må inddrages, hvorvidt eksaminanden formår at inddrage flere fags faglighed i behandlingen af problemstillingen. Desuden lægges der vægt på, at de faglige mål i de indgående fag er opfyldt.

Ved bedømmelsen af et eksamensprojekt, hvori der indgår fag fra faggrupperne, fx historie og samfundsfag, er det de enkeltfaglige mål for disse fag, fx de enkeltfaglige mål for historie og samfundsfag, der lægges til grund. De enkeltfaglige mål for faggruppernes fag findes i hf-enkeltfagsbekendtgørelsen.

Ved bedømmelsen af strukturering og formidling af stoffet indgår præsentationen under den mundtlige prøve. Der skal lægges vægt på, at eksaminanden er i stand til at fremlægge stoffet, således at ”den røde tråd” fremtræder klart for censor og eksaminator, og at eksaminanden er i stand til at anvende fagsprog i de indgående fag. Endvidere indgår det i bedømmelsen, i hvilket omfang eksaminanden er i stand til at indgå i faglig dialog med eksaminator og evt. også med censor.

7. Selvstuderende

7.1 Selvstuderende kan udarbejde et eksamensprojekt i henhold til pkt. 1.1 – 6.2, bortset fra pkt. 2.3. Den selvstuderende skal, hvis der ikke er aflagt prøve i fagene, have tilmeldt sig prøve i de pågældende fag ved den førstkommende eksamenstermin.

Bilag 1

Problemformulering og opgaveformulering mv.

1. Emnevalg

- Det er kursisten/kursisterne, der i princippet finder det emne, som han/hun vil arbejde med i forbindelse med eksamensprojektet. I nogle tilfælde fastlægges emnet efter konsultation hos en eller flere lærere, men som udgangspunkt er det kursistens ansvar at nå frem til emnet.

2. Problemformuleringen

- Kursisten udarbejder selv problemformuleringen. Det vil typisk ske efter konsultationer med en vejleder.

- En problemformulering skal pege på det problem, som vil være i fokus i forbindelse med opgaven, og derfor kræver det, at kursisten har sat sig ind i og læst om emnet, før en problemformulering kan opstilles. Man kan ikke pege på en central problemstilling, hvis man ikke kender noget til emneområdet. En problemstilling omkring emnet 'Videnskab og ansvar' kunne fx lyde: 'Der kan ofte opstå en konflikt mellem personlig etik og loyalitet over for virksomheden hos den enkelte videnskabsmand'. Det vil man så skulle undersøge og verificere eller falsificere gennem belysning af emnet eller som oplæg i synopsen. Det kan også formuleres som et spørgsmål: 'Hvorfor kommer den enkelte videnskabsmand nogle gange i konflikt...'. I en problemformulering forsøger man altså at formulere et centralt problem for det videre arbejde med opgaven.

- Kursisterne skal trænes i denne måde at tænke på gennem de opgaver, der stilles i den foregående undervisning, når de skal kunne arbejde på et sådant analytisk niveau, men det er samtidig vigtigt at holde sig for øje, at niveauet svarer til hf-uddannelsens generelle faglige niveau.

- Ofte kan de naturvidenskabelige fag ikke direkte sammenlignes med de andre fag, når det drejer sig om at opstille problemformuleringer. Det kan inden for disse fag være vanskeligt at formulere et problem, der ikke i forvejen er løst. Derfor er det her ofte sådan, at en problemformulering går ud på at gøre rede for et stofområde eller skabe et overblik.